

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2019/06/salamon-konrad-kortarsak-korabeli-nyilatkozatai-a-koztarsasagrol-halalarol-es-a-foldosztasrol-10-02-06/>

Salamon Konrád

Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról

(Oktatási segédlet)

A szöveggyűjtemény elején a köztársaság 1918. november 16-ai kikiáltásával egyetértő nyilatkozatok olvashatók. A magyar szellemi élet meghatározó egyéniségei egyetértettek abban, hogy a háborús vereség utáni helyzetben a magyarság számára a parlamentáris demokrácia lehet a legkedvezőbb. Sajnos rövid pillanata volt 20. századi történelmünknek, hogy a legfontosabb kérdésekben egyetértett a mérsékelt baloldaltól a mérsékelt jobboldalig minden politikai irányzat. A Károlyi-kormány nagy gondot fordított a mélyreható reformok törvényességére, ezért kérte ki a kor jogászprofesszorainak véleményét a köztársaság kikiáltásáról. Emellett jól tükrözik a korabeli társadalom lelkesült véleményét az íróknak a köztársaság kikiáltásával kapcsolatos állásfoglalásai, továbbá Habsburg József főherceg önkéntes eskütétele a köztársaságra. Hasonló társadalmi egyetértés mutatkozott a földreform kérdésében is, mely a parasztság polgárosodását és a falvak népességmegtartó erejét segíthette volna elő. Mindezt azonban lehetetlenné tette a kommunista államcsíny, amelyet lelkesedve várt az akkor szélsőbaloldali korszakát élő Kassák Lajos is.

„Bal-jóslatú, bús nép a magyar
Forradalomban élt s ránk-hozták
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet
Sírjukban is megátkozott gazok.”
Ady Endre

Bevezetés

A háborús vereség utáni kétségbeejtő helyzetben kikiáltott magyar köztársaság minden erőfeszítését ellehetetlenítették a győztesek oldalára került szomszédjaink területfoglalásai, valamint az egyre nagyobb befolyásra szert tevő kommunisták, akik a Moszkvából kapott pénzen folytatott lehangoló propagandájuk felelőtlen ígéreteivel egyre nagyobb befolyásra tettek szert, és sikeresen izgatták megtévesztett követőiket a köztársaság megdöntésére. Sőt a kommunisták az általuk megszervezett államcsíny végrehajtásakor még azt a hazugságot is elhittették, hogy a köztársaság elnöke átadta nekik a hatalmat. Ezért sokan úgy gondolták, hogy a köztársaság az ország vesztét okozó kommün előkészítője volt. S miután a vörösterroret alkalmazó kommunista diktatúra megbukott, a fehérterrorral hatalomra jutott ellenforradalmi rendszer sikeresen össze is mosta az ún. „két forradalmat”. (Ez a megfogalmazás azért is elfogadhatatlan, mert a forradalom utáni demokratikus kibontakozást felszámoló, és egy új, totális diktatúrát megvalósító kommunista államcsíny eleve nem lehet

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

forradalomnak tekinteni.) Mindezek után az a leegyszerűsítő, tényeket semmibe vevő felfogás vált a két világháború közti rendszer hivatalos és elvárt véleményévé, hogy a magyarság katasztrófáját okozó tanácsköztársasággal együtt nemzeti történelmünk szégyenfoltjává kellett gyaláznia az akkor legjobb megoldásnak ígérkező köztársaságot is. Ennek hatására többségében még azoknak a nemzeti elkötelezettségű irányzatoknak és személyiségeknek a véleménye is megváltozott, akik – a magyar társadalom döntő többségéhez hasonlóan – az őszirózsás forradalom győzelme idején még úgy látták, hogy a magyarság az első köztársaság kikiáltásával rátalált a helyes útra.

Magyarország számára az első világháború után a parlamentáris demokrácia biztosíthatta volna a vereség utáni talpra állás legemberségesebb és leghatékonyabb módját. Ennek pedig az adott körülmények között a legmegfelelőbb kerete a köztársasági államforma volt, amelynek megerősödését jelentős részben biztosíthatta volna az a nemzeti összefogásra való készség, ami a következő rövid szöveggyűjteménynek az őszirózsás forradalom idején keletkezett dokumentumaiból is kiviláglik. Ritka, de – sajnos – nagyon rövid pillanata volt XX. századi történelmünknek, hogy a legfontosabb kérdésekben egyetértett a mérsékelt baloldaltól a mérsékelt jobboldalig minden politikai irányzat.

*

Már az őszirózsás forradalom első napjaiban felvetődött a köztársaság kikiáltásának gondolata, november 1-jén pedig tömegtüntetés követelte, de a kérdést a Károlyi-kormány sikeresen elnapolni azzal, hogy a rövidesen összeülő alkotmányozó nemzetgyűlés feladata lesz a köztársaság megalkotása. Azonban bő egy hét múltán felgyorsultak az események, miután Németországban november 9-én, Ausztriában pedig 12-én kikiáltották a köztársaságot. Ezután Magyarországon is lépni kellett. A kormány – az államformaváltás törvényessége érdekében – a Budapesti Tudományegyetem Jogi Karának professzoraitól kért szakvéleményt. Doleschal Alfréd, Király János, Kmety Károly, Kenéz Béla és Pikler Gyula egyetemi tanárok november 15-én a következőket válaszolták: „Az 1723. 1., 2., 3. tc-ben biztosított trónöröklési igény nem áll fenn többé:

- a) mert az ausztriai országok és királyságoknak és a magyar szent korona országainak osztatlanul és elválaszthatatlanul együttbirtoklása lehetetlenné vált;
- b) mert azon országok és királyságok teljesen különálló független államokká alakultak és ezekben az uralkodás hatalma nincs már a Habsburg-ház leányági leszármazói részére biztosítva, sőt kettőben már nincs is monarchikus államforma;
- c) mert azon kölcsönös védelmi kötelezettség, melyet a *pragmatica sanctio* követel, nem biztosítható többé;
- d) mert a magyar szent korona országainak felosztatlanul együttbirtoklása is megszűnt a társországok elszakadása folytán.

IV. Károly király hatalma is megszűnt. A *pragmatica sanctio*ban biztosított jog alapján trónra lépett és megkoronázott apostoli királynak a jogi helyzetre nézve a következő, bár nem egészen megtámadhatatlan álláspont látszik helytállónak.

Őfelsége IV. Károly elesett magyar királyi alkotmányos hatalma birtoklásától azáltal:

- a) hogy felelős minisztériumát esküjének kötelező ereje alól feloldotta;

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

- b) *hogy az ausztriai császári hatalmat letette és így a maga részéről megszüntette a két állam uralkodói méltóságainak egy személy által való bírását és gyakorlását, ami pedig az 1723. 1., 2. tc-ek szerint elengedhetetlen követelmény;*
- c) *mert Magyarország államterületi és politikai integritását és országai oszthatatlanságát nem tartotta fenn, belenyugodott, sőt mondhatni kifejezetten közreműködött Horvát-Szlavón-Dalmátországok ki- és elszakadásához és ezt hozzájárulásával vonakodás nélkül elismerte.”*

Mindezek után a nevezett jogtudósok megállapították, hogy a királyi szék „*lemondás nélkül is megüresedett*”. Ugyanakkor az államforma kérdésének megoldására a nemzeti akaratot leginkább kifejező eljárásnak tekintették, ha „*a jelen országgyűlés önmagát feloszlottnak nyilvánítja azzal, hogy hatalmát átengedi egy, az országgyűlés mindkét Házának tagjaiból és a nemzet irányadó rétegeiből meghívottakból (bővített Nemzeti Tanács) alakuló testületnek.*”¹

Ezzel párhuzamosan Wlassics Gyula báró, a főrendi ház elnöke felkereste Károlyi miniszterelnököt és előadta a főrendek azon határozatát, hogy egy küldöttségük felkeresi IV. Károlyt, és felkéri a magyar trónról való lemondásra. Ez november 13-án Eckartsauban meg is történt: „*Trónra lépésem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaiktól megszabadítsam, amely háború keletkezésében semmi részem nem volt.*

Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet fejlődésének, amely iránt változatlan szeretettől vagyok áthatva. Ennél fogva minden részvételemről az állami ügyek vitelébe lemondok, és már eleve elismerem azt a döntést, amellyel Magyarország jövődjét államformáját megállapítja.”²

1918. november 16-án megtörtént a köztársaság kikiáltása. Délelőtt összeült az 1910-ben megválasztott képviselőház, amelynek elnöke Szász Károly így értékelte a történeteket: „*A múlt hetekben lezajlott sorsdöntő történelmi események során a magyar nép megvetette alapjait az önálló, független, demokrata Magyarországnak. Azt hiszem, mindannyiunk óhaját fejezem ki abban, hogy megvalósuljon a kormánynak az a hazafias törekvése, hogy a megújuló Magyarország békés, munkás, boldog jövődjét biztosítsák és az ország területi integritása megóvassék, (Éljenzés.) amiben a kormány minden magyar ember legmesszebbmenő támogatására számíthat. (Helyeslés.)*”³ A beszéd után a képviselőház egyhangúan feloszlatta önmagát, majd Szász Károly bejelentésére, hogy a kupolacsarnokban sor kerül a köztársaság proklamálására, általános éljenzéssel válaszolt.

Ezt követően megtartotta utolsó ülését a főrendiház is. Wlassics Gyula elnök szerint „*Magyarország visszanyerte teljes függetlenségét és előtte áll az új államalakulatban a független Magyarország berendezésének óriási munkája. Az új népkormányra mindnyájan nemcsak azzal a reménnyel tekintünk – hanem egyenesen mindnyájunknak kötelességünk is őszintén közreműködni –, hogy a forrongó átalakulás e nagy korszakában, mely valóban sorsdöntő, sikerüljön is a belső rendet és nyugalmat biztosítani. (...) A legteljesebb nemzeti összetartás erejére van szükség, hogy a belső rendezettség alapján kérhessen Magyarország képviselete a nemzetek nagy tanácsában új életet és jövőt. (...) Félre kell tenni minden... meghasonlást, mert hazánk területi épsége a legelső érdek, melynek mindent alá kell rendelni. Oly időket élünk, melyekben csak az egyesült erő energiája menthet meg bennünket.*”⁴ Ezt követően Wlassics báró a képviselőház feloszlására való tekintettel a főrendiház tanácskozásait berekesztettnek nyilvánította, majd arra kérte a főrendeket, hogy mint magánemberek jelenjenek meg az Országház kupolacsarnokában a

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

Nemzeti Tanácsnak a köztársaságot törvénybe iktató ülésén. Bár a főrendek a történeteket egyetértőleg tudomásul vették, nem törtek ki általános éljenzésben. Egyedül Apponyi Henrik gróf kiáltotta el: Éljen a köztársaság!

A köztársaság ünnepélyes kikiáltása és az Országház előtti téren tartott lelkes és hatalmas népgyűlés után, a délutáni órákban a kormány ülést tartott a Sándor palotában. Itt jelent meg József főherceg, hogy immár esküt tegyen a köztársaságra is. Ennek megtörténte után rövid beszédet mondott: *„Uraim! Legyen szabad még egy szót szólnom. Tudom, hogy szeretett hazám ezen vésteljes helyzetből, amelybe a háború sodorta, csakis akkor fog épen és érintetlenül kikerülni, csakis akkor mehet boldog virágzásnak elébe, hogyha polgárai kivétel nélkül egymásnak kezét adva, vállalva, teljes szívvel, teljes lélekkel az új átalakulást támogatják Ezen tudat buzdít arra, hogy egy kéréssel forduljunk az urakhoz. – Fogadják el azt, hogy felajánljam szolgálataimat, mint a köztársaságnak újonnan felesküdt katonája vagy polgára, és higgyék el, hogy a legönzetlenebbül csak az az egy vezérel engem, hogy szent magyar hazámat szolgáljam.”*⁵

November 16-án Juhász Gyula így köszöntötte a köztársaságot: *„Hogy mennyire mesterséges és erőszakos volt a hivatalos és nem hivatalos állásfoglalás és kitartás a királyság mellett, semmi sem bizonyítja jobban, mint az az egyhangú és elementáris erejű népszavazás, amellyel a magyarság a köztársaság államformáját követelte. A lakajok és udvaroncok nedvesre sírhatják a kendőjüket az új világ első fuvallatától összeomlott trón fölött, a józan és okos magyar nép minden zászlóját büszke örömmel tűzi ki a ma született Magyar Köztársaság üdvözlésére és egész lelkéből kívánja, hogy az szabad, munkás, virágzó és örökkévaló legyen!”*⁶

November 17-én Krúdy Gyula a következőket írta *„Egy új világ küszöbén állunk. A jövőnek csak a viharfellegei látszanak a horizonton. Tompán dörög és mélyen hasadozik az ország határain, délen, északon, keleten. Ma jön a világra az a megváltó újszülött, aki olajággal a kezében megvédelmezi a rőt dúvadtól, keserű ellenségtől. A farkasokból emberek lesznek. Az új világ Igéje megszelídíti a setét indulatokat. Elvonulnak a vészes felhőtömegek. Nemsokára kisüt a nap. (...)*

Az utánunk következő nemzedék már nem ismeri a gyűlölködő indulatoknak tüzét, amely úgy égett Magyarországon, mint az erdő. (...)

Az éjszaka – a köztársaság napját megelőzően –, hogy szerény tehetségem szerint elbúcsúztam a történelmi múlttól, Széchenyi István döblingi leveleit vettem elő. (...) egy helyen a következő sorokat találom: "A nyomorultak szívrepedt fohászait meghallja ugyan Isten mindenünnen és a lakosok erénye erdő közepette és a nyílt mezőn is oltárt képez, melynek áldozata felhat az egekbe..."

*Milyen szüksége van most a magyar nemzetnek Istenre és az erényekre!”*⁷

Babits Mihály november 16-án sokak véleményét fejezve ki, azt fogalmazta meg közre nem adott írásában, hogy *„Bécs és Ausztria köztársaságot akar. A Habsburgoknak ott nincs már talajuk. Azok az államok, amikre a monarchia szakadt, egymásután választják a köztársasági formát. A Habsburgoknak kicsúszott lábuk alól az ősi birodalom. Egy szilárd pont van még. Egy végső menhely, egy jó bolond ország: Magyarország!*

Idejönnek hozzánk minden pereputtyaikkal, főhercegeikkel, udvartartásukkal: és mi hűségesen a keblünkre öleljük azokat, akiket a nép jogos fölháborodása máshonnan elsöpör. Talán oly sok jót tettek velünk? Talán annyira hálásnak kell irántuk lenni?

*Nem, magyarok! Magyarország csak átokkal, gyűlölettel tartozik a Habsburgoknak.”*⁸

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

Arra, hogy a régi Magyarország képviselői miként vették tudomásul a köztársaság kikiáltását és fejezték ki a kormány iránti lojalitásukat, egyik legjellemzőbb példa Pallavicini György őrgrófnak *Az Est* november 18-ai számában megjelent nyilatkozata, amelyben azt igyekezett bizonyítani, hogy egyes korábbi politikusok is azon célok érdekében tevékenykedtek, amelyeket most a köztársaság akar megvalósítani: *„Tényleges köztársaság vagyunk. A királyság megszűnt. Nem erőszakosan, nem detronizálással, hanem először a királyi hatalom tényleges megszűntével, aztán az osztrák császári hatalomtól való visszavonulás folytán a pragmatica sanctio alapján jogilag is. A nemzetgyűlés tehát, amely a köztársasági államformát megállapítja, tulajdonképpen a csak már tényleg létező állapotot formalizálja, és nem hiszem, hogy akadnának, akik a köztársaságot, amely a magyar nemzet érdeke – a mai világhelyzetben – kifogásolnák... Andrassy a közös külügyminiszterséget is csak azért vállalta, mert abban a meggyőződésben volt, hogy Magyarország függetlenségét jobban szolgálja, ha ideiglenesen mint közös külügyminiszter óvja a magyar érdekeket, melyeket sajnos, mint napról napra tapasztaljuk, a közös külügyi kormány nemcsak elhanyagolt, hanem egyenesen veszélyeztetett. Andrassy elsősorban a békét akarta a legsürgősebben megcsinálni, és magyar békét akart csinálni. A két állam különválását is ő akarta likvidálni, hogy a magyar nemzet jogos érdekeit kellően képviselje. Hogy ez neki nem sikerült, az az események lavinaszerű zuhatagának tudható be, amely kizárt minden fokozatot és normális előrehaladást, amit gróf Andrassy tervezett, és megvalósítani akart a független nemzet számára...”*⁹

1918. november 20-án a püspöki kar a következő levelet küldte a Magyar Népköztársaság kormányelnökének: *„A római katolikus püspöki kar f. évi november 20-án megtartott értekezletéből tisztelettel üdvözlö a magyar köztársasági népkormányt. A világtörténelmi átalakulások új helyzet elé állították a magyar nemzetet, megvalósították százados álmát és vágyát: a független, önálló Magyarországot. Ez átalakulást a püspöki kar meleg, hazafias érzéssel fogadja, azt fenntartás nélkül elismeri és biztosítja a magyar népköztársasági kormányt, hogy a nehéz viszonyok közt a független, önálló Magyarország kiépítésében minden erejével támogatni fogja. Eddig egyház és állam szoros kapcsolatban állott, és az egyház Szent István koronájának fényes oltalma alatt fejtette ki áldásos tevékenységét az igazi lelki kultúra javára: e hivatásában ezentúl is el fog járni abban a tudatban, hogy bármint változzék is el az államforma, a néplélek igényei az erkölcsi tisztulásra és megváltásra el nem változnak, s abban a reményben, hogy e hivatásnak még kormányzati szempontból való fontossága is arra fogja indítani a magyar népkormányt, hogy az egyház és az állam jobb viszonyát az egyház szabadságának biztosításával, az illetékes tényezőkkel rendezni fogja.*

Az egyház a maga részéről a demokratikus fejlődés szolgálatába és a birtokreform megvalósítására készséggel ajánlja fel a kezei közt lévő, arra alkalmas földbirtokot. Kísérje Isten áldása a magyar népkormány munkáját, vezesse az ifjú köztársaság hajóját az átalakulás nehézségeiből és a lelki forrongás hullámaiból a maradandó béke és népboldogulás megsóhajtott révpártjára.” A levelet a hercegprímással az élen a két érsek és tíz püspök írta alá.¹⁰

Ugyancsak november 20-án Károlyi miniszterelnök levelet kapott a Nemzeti Múzeum igazgatójától, amelyben egy, a mai napig nyugvópontra nem jutott témát vetett fel. Azt kérte a miniszterelnöktől: *„méltóztassék intézkedni, hogy a volt királyi vár, illetőleg annak kijelölendő tekintélyes része múzeumi célokra foglaltassék le. (...) Előzetesen csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy a magyar nemzet művelődéstörténeti és kegyeleti múzeumi*

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

*tárgyainak elhelyezésére – beleértve a Magyar Tudományos Akadémia épületében lévő történelmi képcsarnokot is – a volt királyi vár, mint amely történelmi emlékeknek a legmegfelelőbb keret, minden tekintetben a legalkalmasabb.*¹¹

A köztársaság kikiáltása után a Keresztényszocialista Néppárt vezető személyiségei kibővített értekezletet tartottak, amelyre meghívták a katolikus nőegyletek képviselőit is. Ezen Szemere György – általános egyetértés közepette – kijelentette: *„nincsen az értekezletnek egyetlen tagja sem, aki a rohamléptekben haladó demokratikus átalakulást a legmelegebben ne köszöntené. (...) A keresztény magyarságnak is kötelessége az új irányzatot minden hátsó gondolat nélkül a leglelkesebben támogatni...”* Majd egy bizottságot hoztak létre – Giesswein Sándor, Huszár Károly, Rakovszky István, Simonyi-Semadam Sándor, Vass József és mások részvételével – amely manifesztumot szerkesztett és jelentetett meg november 20-án. Ebben ismételték kijelentették, hogy a *„rend fenntartása, az ország megmentése az állam első érdeke, e feladat teljesítésében támogassuk őszintén és nyíltan az államhatalmat.”*¹²

Nem árt idézni a majdani ellenforradalom két neves szereplőjének korabeli állásfoglalását sem: Bangha Béla jezsuita szónok Az Ember 1919. február 11-ei számában tett lelkes vallomást az őszirózsás forradalom mellett: *„Ha őszintén azokért a célokért csinálták a forradalmat, amelyeket hangoztatnak, akkor a forradalom mindnyájunk java, és meg kellene botosni, aki őszintén nem hirdeti... A közfelfogás a klerikalizmusban rendesen maradiságot, együgyűség-kultuszt, politikai papuralmat lát. Egy irányt, amely vallási jelszavakat politikai vagy másfajta önzés köpönyegéül használ. Van ilyen klerikalizmus. Ezzel a klerikalizmussal szemben nemcsak értünk, de osztunk is minden felháborodást. A vallási és katolikus eszme a maga tisztaságában nem azonos ezzel a klerikalizmussal. A katolikus eszme nem akar pogromot és szabadságelfojtást, nem akar kapitalista szabadrablást, háborút, osztályuralmat, előjogkultuszt.”*¹³

Milóty István „Kik akarnak reakciót?” című írása az Új Nemzedék 1919. március 1-jei számában jelent meg. Ebben a következők olvashatók: *„A reakció a múlt visszakívánását jelenti, visszaállítását megszüntetett, megsemmisített intézményeknek, életre keltését a múlt szellemében. Visszakívánhatunk mi valamit abból a múltból, amelyet az októberi forradalom intézményeivel s részben embereivel is detronizált? Visszakívánhatunk valamit a forradalom előtti Magyarországból, jól éreztük mi magunkat ennek a Magyarországnak politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális légkörében?... Nem kívánunk belőle vissza semmit, s mi volnánk az elsők, akik fegyvert ragadnánk ellene, ha akadna kéz, amely vissza akarná állítani.”*¹⁴

Tanulságos Herczeg Ferencnek, a Horthy-korszak legünnepeltebb írójának 1918 decemberében megfogalmazott nyilatkozata is, amelyet a Légrády testvérek által megjelentetett – *A diadalmas forradalom könyve* – című kötet számára adott: *„MINDEN EMBERT annyi élvezet illesse meg, amennyi munkát végez. – A politikusokat ne a szavaik, hanem a tetteik után értékeljük. – Előkelőség legyen köztünk, aki hasznára van a köznek. – Hős, aki embertársaiért szenved. – Vezér legyen a legtehetségesebb és legönzettelenebb. Forradalmi program ez? Akkor éljen a forradalom!”*¹⁵

Az említett kötetet Gellért Oszkár szerkesztette, aki szerint az 1918 végén megjelent könyv a *„népkormány tagjainak és 75 magyar írónak önvallomása. A forradalmi napok hiteles krónikája.”*¹⁶ Az egyik kiadó, Légrády Imre pedig így határozta meg a forradalom legnagyobb vívmányát: *„Amiért mi politikusok és újságírók egy emberéleten át hiába küzdöttünk, hogy kivívjuk a magyar nép függetlenségének csak a szikráját is, a szocialista*

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

birtokreformot, a hitbizományok eltörlését, hogy a nép akarata érvényesüljön az ország kormányzásában; azt mind meghozta pár óra alatt a forradalom vihara. – Valóban nem tudom, hogy kinek az agyában született meg a forradalomnak az a nagy gondolata, amely katonák sapkájáról levétette az uralkodó rozettáját. Az uralkodó nevének kezdőbetűje minden katona sapkáján olyan volt, mint a gályarabok testére sült bélyeg, vagy a marhák testére égetett betű, melyek azt hirdették: 'az én hadseregem! az én marháim!' Az uralkodói szuverenitás megszűnését tartom e forradalom legnagyobb vívmányának.”¹⁷

A novemberben alakult Magyar Országos Véderő Egylet küldöttsége 1919. január 6-án megjelent Festetics Sándor gróf hadügyminiszter előtt, ahol Zsíross István alezredes a következőket mondta: „Miniszter úr! A Magyar Országos Véderő Egyesület megjelent itt, hogy őszinte és hű ragaszkodásának kifejezést adjon.

A legnagyobb bizalommal nézzük a Miniszter Úr működését, és hű teljesítői akarunk lenni minden rendelkezésének. Sokat szenvedett nemzet vagyunk, de a remény, mely bennünk él, erősebb a halálnál. Négy éven át tartották véres béklyóiban a nemzetet azok, akik a magyar katonák holttetemein akarták felépíteni önző jövőjüket.

A győzelmes forradalom megalkotta a független és önálló demokratikus Magyarországot. Idegen földön százezrével nyugszanak a hősök, akik a nemzet becsületéért estek el. A magyar nemzet egyetlen katonája nem gondolt arra soha, hogy egy más nemzetből bármikor egy talpalatnyi földet is elraboljon. Négy éven át küzdöttünk idegen földön, de sose másért, mint a magyar nemzet becsületéért.

Megtartottuk szövetségi hűségünket a saját pusztulásunk árán is. El sem képzelhető, hogy a harctéren ellenünk oly hősi módon küzdő nemzetek ezt ma nem tudnák megérteni és megbecsülni.

Mi bízunk abban, hogy az isteni végzet nem lehet ellenünk. Ma meg tudunk érteni minden újabb áramlatot és minden pártpolitikai állásfoglalást. A megértés csak kölcsönös megbecsülést teremt, és minden nézet érvényesülhet az állam és a társadalom javára.

Minden nemzetiség törekvését tiszteljük és becsüljük. Egy független magyar állam a mi jövőnk, melyben minden egyén boldogulhat a saját meggyőződése szerint. Az egyén és az állam boldogulásának leghivatottabb óra a köztársaság néphadserege.

Egyesületünk megalakult az egyén jogainak és megélhetésének céljából, minden politikai, nemzeti és vallási kérdés mellőzésével.

Egyesületünk erkölcsi alapja a kormányt támogatni minden rendelkezésre álló törvényes eszközzel, és örködni a forradalom vívmányai felett.

Hű fiai vagyunk a népköztársaságnak, Miniszter Úr, rendelkezék velünk.”¹⁸

A lelkes csatlakozások és támogató nyilatkozatok mellett azonban érezni lehetett egyes szélsőjobb-, illetve szélsőbaloldali csoportok ellenséges szembeállítását. Különösen az utóbbiak nyílt fellépése volt aggasztó, ami 1919. március 21-én a köztársaságot megdöntő kommunista államcsínyhez vezetett. A Kassák Lajos által szerkesztett és kiadott *Ma* című folyóirat 1918. november 20-án körül világnézeti különszámot jelentetett meg, amely *A Ma művészei* aláírással kiáltványt tett közzé *A kommunista köztársaságért!* címmel. E lényegében Kassák fogalmazta szöveg abból indult ki, hogy „ez a ránk is átragadt nemzeti demokrácia több lesz-e, mint egy kialudt koncesszió a mai szegényletes kultúrnívóra süllyesztő vagyonmegosztásnak? Mert ez a vagyonmegosztás a polgári demokráciát nagyszerű ugródeszkának használja fel a mai proletárt termelő pénzuralom megerősítésére. Ezt láttuk már a sovén csatakiáltásokkal háborúba lendült francia polgári köztársaságban. (...)

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

Mi tehát már most a jobb gazdasági és politikai alapokat kereső életetek egyetlen és legcélszerűbben kivezető perspektívájaként felragyogtatjuk elétek a kommunista köztársaságot. Mert mi az emberi társadalom legszélesebb szabadságformáit akarjuk, és ezért a világ proletariátusának testvéri egymásra köszöntését hirdetjük.

De vigyázzatok! Mert ezzel szemben a mai tarthatatlan világrendet egy utolsó erőfeszítéssel a forradalom cégérezése alatt akarja majd megmenteni a kapitalista világrend.

Testvérek! Emeljétek fel tehát a haragotokat azok ellen, akik süketen és vakon a ti vállaitokat kínálják fel egy nemzeti színű demokráciának. (...)

Mi hisszük és hirdetjük, hogy csak a gyökeres átváltozás nyit utat az egyetlen igazi demokráciához. Ahhoz a demokráciához, mely a dolgozó és korlátok nélkül együtt élő emberek kommunista köztársasága lesz. Valljuk, hogy ez a leggyorsabb és egyedül célravezető mód arra, hogy mindenki emberhez méltó megélhetéshez, kultúrához és maximális szabadsághoz juthasson. (...)

Testvérek!

Lépjen ki hatalmas akarattal a felszabadult kedvetek, hogy mindent eltíporjatok, ami megalkuvás és becsapás!

Éljen a gazdasági és politikai szolgaságot véglegesen és egyedül megváltó kommunista világgöztársaság!^{m19}

A Ma világnézeti különszáma tartalmazott még két kiáltványt, egyiket a művészetért, másikat a kritikáért és a színpadért. November végén tehát színre lépett az a szélsőbaloldali művészcsoporthoz, amely az első köztársaságot megdöntő kommunisták fegyvertársává vált.

*

1919. január 27-én meghalt Ady Endre. A megrendült barát, Jászi Oszkár így búcsúzott: „Ady Endre a lírikusok legmagasabb rendű kategóriájához, a váteszekéhez tartozott. Petőfi óta az igazán nagyok közül az egyedüli, aki nem engedett a silány jelennek, aki számára a megálmodott jövő volt az egyedüli igazi realitás. Senki úgy nem érezte a régi rend gyötrelmes tarthatatlanságát, senki úgy nem szenvedte át a nyugatot véresen sértő keletiségünk minden bűnét és kietlenségét, mint ez a fanatikus s minden gyökérszálával ősi földjébe kapaszkodó fajmagyar. Nem ellentmondás, vagy véletlenség, de a dolgok belső logikája, hogy ő a legpárizsibb magyar egyszersmind a legtisztább szintézisét élte és kínlódta végig mindannak, ami a magyarságból általános emberi érzés és egyetemes kultúrák nekilendülés. (...)

Így volt ő a korszak legmagyarabb és legnemzetközibb, legpacifistább és legkurucabb, legantidogmatikusabb és legvallásosabb költője: a szent magyar föld ösztönös és győzelmes tiltakozása a vidéki kaszinók és a budapesti kávéházak lelki tunyasága, illetve kapkodó hitetlensége és aljas cinizmusa ellen. Ady Endre, mint minden nagyság, az örök értékek embere: vallás, haza, szabadság, emberi méltóság, szépség és igazság zsoltáros hévvel égtek a lelkében.

Ez a hatalmas, őseredeti hit tette ellenállhatatlanná az ő forradalmiságát, mely nem a racionalizmus, hanem jövőbe vetített történelmi érzékének emanációja (kisugárzása) volt. A jöttmentek sovíniszta történetírását egy ősmagyar hegedős faji revelációival rombolta le. (...)

Semmi kétség: a jövő történetírása a forradalom és az Új-Magyarország igazi prófétáját fogja látni az érmindszenti házikóból elindult világszellemben. Az ér csakugyan befutott a nagy és szent Óceánba. Csorbítatlan hite, minden legkisebb fuvallatra megrezdülő

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

szenzibilitása és a nagy dolgokban való erkölcsi tisztasága mellett legfőbb ereje ennek a magyar csodának démonian hatalmas nyelve volt, mellyel Krisztusként verte ki Magyarország templomából a kufárokat.”²⁰

Móricz Zsigmond gyászbeszédében arról szólt, hogy a „forradalom költője, éppen az átalakult világszemlélet szellemi vezére fekszik a ravatalon: megilleti őt a lelkeknek minden hódolata, tömjénje és aranya.

Embertestvérünk fekszik itt, akinek egész élete abban telt, hogy ő sírta el a mi bánatunkat, ő átkozta el a mi átkainkat. Ő szerette helyettünk az emberiséget s ő szenvedett értünk az emberektől. Ő szítja fel a mi borunk mérgét s ő fizette le értünk a nyomorúság adóját. (...)

Emlékezzetek: az emberiség nemrégén még néma nyomorban hevert: Ady Endre már akkor a szabadságot zengte. A szívek gyáván és mindenbe beletörődve, korbács előtt meghunyászkodva gubbasztottak: Ady Endre, mint egy fiatal isten szállott ki a magasba s az egekig dobta az új igazságok lángoló ígét. A lelkekben siket és vak ködök gomolyogtak: az Ady Endre lelkében már tisztán égett a felszabadulás örök fénye. (...)

Ebbe a koporsóba egy nagyszerű ember van bezárva, akinek márványhomloka a felhők között áll, csapzott fürtjei a jövő viharaitól ziláltak, büszke nyaka felségesen szegül a hallhatatlanságnak. (...)

Emlékezzetek Ady Endrére, emeljétek fel az ő ígét és hajtsátok végre az ő életének törvényét!”²¹

*

1918–1919 fordulója a magyar köztársaság nehéz küzdelmeinek időszaka. A folyamatos külső támadások mellett egyre hangosabbá váltak a belső felforgatók. A kormányzat azonban folytatta az elhatározott reformokat, amelyek közül a földosztás volt a legnagyobb horderejű.

A nagyon sok ellentétet összesimító törvényt három és fél hónapos kemény munkával, 1919. február 15-ére sikerült megalkotni. A témával Móricz Zsigmond foglalkozott a legtöbbet. A földosztás történelmi jelentőségét méltató írása után beszámolt a földosztás kiküldött bizottságainak február 18-ai eskütételéről: „A nép a mai földtörvénnyel kap elégtételt négyszáz évi rabságáért s négyévi háborúért. (...) Megható és megindító volt végignézni a gazdáknak, mérnököknek és jogászoknak azon derék gyülekezetén, amely most azonnal elutazik, száznolcvan bizottság, az Alföldre, hogy azonnal végrehajtsa a néptörvényt a földosztásról.”

Buza Barna földművelésügyi miniszter előadásának „nem a tárgyi része volt a fontos, hanem a hangja, az alaptónusa. Ezek a szakadatlanul ismétlődő figyelmeztetések: "Nem az a cél, hogy egyszerűen parcellák legyenek, hanem az, hogy használható családi kisbirtokokat teremtsünk." "Jóakarattal mindent el lehet intézni... A bizottság arra törekszik, hogy a néppel való megbeszélés alapján minél gyorsabban tiszta képet kapjon, s hogy teljes megalégedésre szolgáló döntéseket hozzon." Általában vége a régi miniszteri hangnak: a parancsoknak, a rendeleteknek, a szigoroknak, a rideg szabályoknak. A miniszter önti magából a jóakaratot, a gyöngédséget, a szeretetet a nép iránt s ezt igyekszik beleszuggérálni a tömegbe. "Járjanak el igazi tapintattal, uraim, lelkesedéssel s minden kitelhető jóakarattal, mert ettől függ a jövő reform minden sikere s ettől függ már az idejének biztosítása," "Azt

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

a hálát, amit kívánságaik teljesítéséért itt most kifejezek, ne a kormány iránt róják le, hanem az iránt, akiből fakad minden jó: róják le a nép iránt."

Szabó István, a kisgazda, mint miniszter, néhány kitűnő szóval eresztette ki a bizottságokat: *"Már jelentkezik a tavasz első sugára – mondta –, s amint a tavasz megjön, az a nép éppúgy kimegy a mezőre dolgozni, mint a méh. Az dolgozni fog; azt a munkától visszatartani nem lehet; akár osztanak neki földet, akár nem. Ha osztanak, jó, ha nem osztanak, majd oszt magának... Az uraknak nagy föladatuk lesz: nem elég, hogy jó hivatalnokok legyenek, akik egy-egy községet becsületesen feldolgoznak: vándorapostoloknak kell lenniük... Azt hiszem nem fog találkozni közöttünk vámszedők és önhaszonlesők fajtájából való, de ha lesz, az megérdemli, hogy a nép haragja űzze ki. Önök nem is tudják, hogy a falu népe átokkal s áldással fogja elemlegetni még a késő unokák idejében is a nevüket: erre gondoljanak, hogy minden tettük nyomán áldás fakadjon, s ne átok sújtsa érte."*

*Ha volt valaha lelkes és jóindulatú program: ez az. S a bizottságok tagjai ujjongva éljenezték a fölszabadító szavakat, mert nagyszerű és magasztos dolog az: szigorú hivatali munkát apostoli céllal végezni."*²²

Az 1919. február 23-ai kápolnai földosztásról Móricz Zsigmond és Krúdy Gyula beszámolóit idézzük. Móricz elsősorban Károlyi beszédének a főbb gondolatait emelte ki: *„Agitációnk eredményét elértük, s eljöttünk hozzátok, hogy átadjuk nektek azt, ami a tietek. Megszüntetjük ezzel a feudális világot, a kiváltságokat, azt a lehetőséget, hogy valaki ezen túl a mások munkájából ingyen megéljen. A kezetekbe adjuk az új zászlót, amelyre az van ráírva, hogy: földet, szabadságot és rendet a népnek! (...)*

Szét fogjuk darabolni ezt a földet sok ezer és sok millió kis darabkára, hogy mindnyájan megkapjátok belőle azt a falatkát, ami nektek jár. De ha ti a magatok egyszerű termelőeszközeivel fogtok rátelepedni, hogy kiszedjétek abból a földből a kenyeret, akkor éhen haltok rajta. Az emberek csak tömegbe szervezkedve tudnak magukon segíteni: ha egymás erejét is felhasználjátok, akkor megéltek. Az állam a maga erejével kevés ahhoz, hogy egy ilyen óriási fordulatot véghezvigyen, ha az emberek egymáson nem segítenek: minden romba dől. Termelő szövetség! A ti jelszavatok ez legyen: termelő szövetségbe kell lépni. Ez meg fogja tartani nektek a földet s meg fogja gyarapítani a föld termését. Csak a termelőszövetség: az emberek társadalmi, gazdasági, politikai szervezettsége teszi néppé a népet. Mi nem vért és pénzt kérünk tőletek, hanem munkát és verejtéket!

A nép megdöbbenve hallgatott. Figyelt a gondolatra. Esmélt. Aztán azt kiáltotta:

*Megadjuk!"*²³

Móricztól eltérően Krúdy elsősorban az esemény történetét és hangulatát igyekezett részletesen leírni. Természetesen ő is idézte a Károlyi által elmondottak lényegét, mindenekelőtt azt, hogy *„termelő, beszerzési és értékesítő”* szövetkezeteket kell alakítani a földhözjuttatottaknak. Továbbá felidézte azt is, hogy a különvont Hatvanban megállt, és az állomáson összegyűlteknek Károlyi a következőket mondta: *„Azért jöttünk, hogy amit eddig hirdettünk, azt valóra váltsuk. Büszke vagyok arra, hogy a földosztást az én birtokomon kezdetjük meg. Ez a földosztás Kossuth Lajos eszméinek továbbvitelét jelenti. Kossuth Lajos fölszabadította a jobbágyokat, mi fölszabadítjuk a zselléreket és a gazdasági cselédeket. A költő szavát, hogy itt élned, halnod kell, megoldjuk egy szóval, azzal, hogy itt dolgoznod kell."*²⁴

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

Kápolnán a földművelésügyi minisztert az egri érsek üzenete várta, aki nagy szerencsének tartaná, „ha Károlyi gróf deprői uradalma után az ő birtokára kerülne a földosztás sorrendje.”²⁵ Az események hatása alatt Krúdy így folytatta:

„Egy történelmi csoda folyik itt a szemünk láttára. Szeretnék megnézni, elfelejthetetlenül megőrizni minden arcot. Még a Károlyi körül testőrködő politikus urakét is, pedig azok csak urak, s úgy tudják változtatni az arckifejezésüket, ahogy akarják. Ámde odalent, ahonnan a visszhang adja vissza Károlyi hangját, a magyar nép áll. Többé nem az a nép, amelyet régi népszínművekből és a Vig cimborá kalendáriumból ismerünk. Nem a futóbetyárokért rajongó, virtuskodó, regényeskedő nép a múlt századból. Egy vesztett háború szenvedéseitől megtört és kipusztított, halálosan szenvedett és ismét felemelkedő nép áll odalent a síkon. Ennek a felragyogó, tavaszi nap sugaraiban tüzelő, (Károlyi beszéde alatt kisütött a nap...) önmagára talált, megtért és jövőjében most már bízva bizakodó népnek az alakjait, szemeit, arculatait óhajtánám úgy az emlékezetembe vésni, hogy soha többé egy pillanatig se kételkedjem nemzetem jövőjében.

Ott állnak félkörben az emelvény alatt, beláthatatlanul sokan. A szemem nem győzi sorra venni őket.

Az a fekete, vasárnapi ruhás férfi vajon miért csüggesztette le eddig a fejét oly szomorúan varjú-bajszával? Háborút látott, s még eddig nem tudta elfelejteni a retteneteket, amelyeken négy esztendő alatt keresztülvonszolta magát, a krisztusi kálvárián.

De most kezdi felemelni a fejét, amint Károlyi szól hozzá, éppen úgy, mint a többihez. Megtört tekintete, fakó arca mind nagyobb figyelemmel fordul a szónok felé. Mintha már simlónának is a mély barázdák az arcról! Mintha már éledezne az életnek valamely lángja a halott szemekben. Mintha már nyiladozna a lélek kunyhója, amelynek ajtaját a lezuhanó romok elzárták. Ember, dolgozó, munkás, gazdag ember lesz még ebből az elcsüggedtből. Most még nem is tudja azt az áldást fölfogni, amely a szónok szavainak májusi esőjével hull lelkére, de hazamegy s gondolkodik a hallottakon. Ha még van benne egy cseppnyi magyar és ép lélek: ráeszmél, hogy Károlyi a megváltás földjére, az ígéret országába akarja őt kivezetni a szenvedések és nyomorúságok világából.”²⁶

A reformtörvények és intézkedések mellett (választójog, szabadságjogok, áprilisra kitűzött választások, az ipari termelés beindításának országos programja) a gondolkodó magyarok fokozódó aggodalommal figyelték a győztesek egyre féktelenebbé váló területi követeléseit. Babits Mihály az 1919 elején indult *Új Világ* című radikális ifjúsági lapban így írt ezekről a mindenkit foglalkoztató félelmekről: „*Legyünk férfiak, lássunk és mondjunk ki mindent szabadon! Nem a hazafiságra tanít bennünket az Idő! Emberiségre tanít! A Haza nevével rúdul visszaéltek. Jelszónak használták a gyilkolásra, babonának, mely a bűnöket takarta, szájtömő kócnak, a szabad szó ellen.*

És talán azért bűnhődik a Haza. Legyünk férfiak, mondom, és mondjuk ki nyíltan: igenis, vétett a nemzet az Emberiség ellen. Vétett, mert gyenge volt: mert eszközül adta magát azoknak, akik üzletből és gonosz megszokásból az Emberek szabadsága és a népek jogai ellen szövetkeztek. Vétett, mert elhagyta ősei hagyományát, akik háromszáz esztendőn keresztül mindig csak a Szabadságért vívtak. (...) De a mi Magyarországunk szolga volt és zsarnok – mert a szolgák egyúttal mindig zsarnokok is. És azért kell bűnhődnöd, ó hazám! Azzal a mértékkel mérnek most neked, amivel a Te uraid mértek nevedben másoknak. (...)

De mi vétkezünk-e igazán: mi, a nép? Lehet-e egy népet felelőssé tenni? És lehet-e egy népet eltüntetni? Elvehetnek tőlünk földet, amennyit akarnak. De nem a föld a haza; és nem szabad abba a tévedésbe esnünk, amibe a régimódi háborús 'hazafiak' estek: akik

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

*ezrével áldozták föl a szent magyar életeket a területekért, az élettelen földért. Nem a föld maga szent, nem a föld a haza: a föld csupán lakhely és gazdaság. Ami a földben szent: az az emberek emlékei. (...) Ezeket pedig senki tőlünk el nem veheti: mert ezek bennünk vannak! És ez a mi hazánk, ezek a közös emlékek, ez a szellemi levegő, amelyben élünk: és nem a holt földek! Ez az, ami lelünk földje és otthona – nyelvünk, gondolataink és emlékeink – amelyeken kívül "nincsen számunkra hely", a haza, amelyben "élünk és halnunk kell". Ez az igazi, a szent haza, amely nem kíván véráldozatot, mint a régi gonosz istenek, amelyért nem kell ölni és halni, amely biztosan és mindörökre a mienk. Ez az a haza, melyet sohasem lehet az Emberiség ellen fordítani: mert kincse inkább ez az emberiségnek, és sokasodása és gazdagodása. (...) ...az emberiség annyiszor többet ér, ahány nemzete van... Ez az a haza, amelyre igenis szüksége van az emberiségnek, amelyet meg kell őrizni az emberiség számára. A haza, amelyet mi magunkban hordunk, és amely nem veszt el, mert egy az emberekkel, a néppel, amely ki nem írtható, hanem él... Nem meghalni kell ezért a hazáért, hanem élni: mert ez a haza nem a halálunkból, hanem az életünkben él."*²⁷

A hazáért élés gondolatának megvalósítását azonban lehetetlenné tette a kommunisták és szövetségeseik egyre hangosabbá váló előretörése. Krúdy a maga polgári észjárásával 1919. március elején így érzekelte a történeteket: *„Majd egyszer megvénül a forradalom is, mint minden a világon. Bölcsen és higgadtan nézünk vissza a városokra, ahol ifjúságunkat töltöttük... a sétaterekre és utcákra, ahol ordítottunk... az emberekre, akiket halálosan gyűlöltünk vagy érdemükön felül szerettünk... az ideálokra, amelyekért örömmel ontottuk volna vérünket... a mámorokra, másvilági hangokra, belső meglepetésekre, az egész csodálatos forradalomra: majd egyszer úgy tekintünk, mint a holdra, amely a hátunk mögé került. (...) Egyszer majd végleg elfelejtjük azokat az embereket is, akiket ma még látunk, amint lemaradnak a forradalom vonatáról. Elfelejtjük azt a sok életszekérkét, amelyet az árokba fordított az országúton végigtomboló vihar. Végleg eltűnnek szemeink elől a bukott emberek, akik egykor emelt fővel és kifeszített könyökkel, egész talppal jártak a város közepén, – ma pedig mellékutcában, a fal mellett osonnak tova; elszáll majd a mi forradalmi örömünk piros lángja és pernye lesz az ő mai keserűségük, dühös gúnyjuk, gyűlölködő megvetésük. (...) vének leszünk s majd minket kergetnek meg az új forradalmárok, akik bizonyosan jönnek, növekednek, készülődnek, lehetséges, még hátulgombolós nadrágban járnak, bolsevikinek nevezik magukat, de minden bizonyosság szerint a nyakunkra nőnek."*²⁸

Krúdy – és a polgári írók többsége – érzekelte a bolsevik előretörést, de annak hatalomra jutását sokkal későbbre gondolta. Ha így történt volna, Magyarország megmenekül a vörös- majd fehérterrortól, s Párizsban is jobb békefeltételeket alkudhat ki.

Jászi Oszkár viszont ideje korán, már 1918-ban figyelmeztetett a Szabadgondolat hasábjain a bolsevizmus, a proletárdiktatúra veszélyére: *„A proletariátus diktatúrája úgy, amint például Oroszországban megvalósult, ahogy gyakorlatilag egyedül megvalósítható, nem jelenti az osztályuralom megszüntetését, hanem csupán az osztályuralom megfordítását.”* Az osztályharc ugyan lehet a fejlődés nélkülözhetetlen tényezője; *„Viszont ezt az eszközt egyedül nem tartom alkalmasnak arra, hogy a szocialista ideál megvalósuljon, minthogy az osztályharcnál fontosabb tényező az ész ereje és az erkölcsi öntudat tágulása. (...) A polgári radikalizmus (...) az új társadalmat nem az osztályharc eszközeivel, nem az osztályharc ideológiája szerint és nem egyetlen osztály diktatúrája alapján akarja felépíteni, hanem az értelmi és erkölcsi erők szerveivel, az általános kultúridealok fejlesztésével, és valamennyi társadalmi csoport egyetértő, igazságos kooperációja alapján.”*²⁹

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

1919. március 22-én, a kommunista államcsíny másnapján a következőt jegyezte be naplójába: „*Sajtó – amit Jászi már korábban is kokottnak tartott S. K. – teljesen lenyűgözött állapotban. Szörnyű nyomasztó konstelláció. A szocik és a bolsik erkölcstelen összeállása. Silány lista.*”³⁰ (Ez utóbbi az ún. Forradalmi Kormányzótanács értékelése.) Ezután, még 1919-ben írta meg a kommunizmus kilátástalanságáról írt tanulmányát, amelyben bizonyítja, hogy mind az orosz mind a magyar kísérlet rettenetes gazdasági, erkölcsi és politikai csődhöz vezet. Különösen tanulságos, amit a marxizmus és az általa lebecsült parasztság ellentétéről írt: „*Ha a paraszt csakugyan pusztán egy ilyen elmaradt és elbutult lelki összetételt jelentene, akkor a marxizmus könnyebben megbékülne vele. (...) Ellenben a vérbeli kommunista ösztönösen kéri, hogy a parasztban... egy mély, nagy egyetemes világtörténelmi eszme van működésben, mely az ő kommunisztikus hitével gyökeresen ellentétes: a szabadság, az individualizmus, az ösztönösség, a kontinuitás szelleme, a merő éskultúrával szemben egy öntudatlan panteizmus kultusza. Innen a bolsevizmus égő gyűlölete a parasztsággal szemben...*”³¹ Az a megállapítása is rendkívül fontos, hogy „*A kommunizmus és a militarizmus – Spencer megcáfolhatatlan törvénye szerint – édestestvérek.*”³²

Tanulmánya végén többek közt a következőkre figyelmeztetett: „*A szellem reformációja nélkül csak tovább folytatódik az a züllés, mely egész kultúránkat mai szörnyű válságába sodorta. (...) A legokosabb politikai célkitűzés egymaga mit sem ér, ha nem kíséri azt alapvető szellemi értékeink revíziója. Gyűlölet helyett szeretet, osztályharc helyett szolidaritás, tömegdiktatúra helyett egyéniség és szabadság, materializmus, luxus és raffinement (mesterkéeltség) helyett egyszerű és tiszta életszokások, a test és a lélek ama megedzése, mely nélkül nincs mélyebb és finomabb szellemiség, tudományos és művészeti sznobizmus helyett az igazság és a szépség olyan kultusza, mely intenzitásában felülmúlja a biológiai szükségletek kielégítésére való törekvést, az igazmondás, a hűség és az igazságosság point d'honneur-jének (becsületbe vágó) középkorias hévvel, de szigorúbb önkritikával való szolgálata, állandó és meg-megújuló heroikus erőfeszítés a test és a lélek fejlesztésére, kiművelésére és kigyomlálására: csakis egy ilyen megújult biológiai, erkölcsi és esztétikai szenzibilitással lehet azt az új világot szolgálni, mely oly rettenetes krízisek után sem képes megszületni.*”³³

A bolsevikokat azonban nem aggasztották az idézetekhez hasonló gondolatok, nem érzékelték és nem is értették azokat, így annál magabiztosabban és kíméletlenebbül törtek a hatalom azonnali átvételére. Ahogy Kassák Lajos írta 1919. március 20-án megjelent versében:

*„Félre a prédikátorok aranyaszájával s a humanisták rózsaszínű tenyerével,
A lázadás vastrombitáin most halleluja,
asszony és férfi, lebitangolt munkás és megfertőzött katona.
Az idő akaratvörös perceket fiadzott. (...)
Reggel reggeledik.
A nap vörösön összekongat a földdel.”*³⁴

Ez a szélsőbaloldali és kommunista írók, művészek által támogatott „vörös akarat” katasztrófába sodorta az országot, s ez a szokása a 20. század végéig megmaradt.

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

IRODALOM

- *A diadalma forradalom könyve*. A népkormány tagjainak, a forradalom szereplőinek és 75 magyar írónak az önvallomása. A forradalmi napok hiteles krónikája. Szerk. GELLÉRT Oszkár. Légrády testvérek kiadása, Budapest, 1919.
- Batthyány Tivadar gróf: Beszámoló. II. köt. Szerzői kiadás, Budapest, é. n.
- *Főrendiházi napló*, 1910. V. köt. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1918.
- JÁSZI Oszkár naplója 1919-1923. Szerk. LITVÁN György. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2001.
- JÁSZI Oszkár (1989): Proletárdiktatúra. In.: *A kommunizmus kilátástalansága és a szocializmus reformációja*. (Századvég füzetek 1.) Héttorony Könyvkiadó, Budapest
- KÁROLYI Mihály (1968): *Az új Magyarországért*. Válogatott írások és beszédek. Magvető Kiadó, Budapest
- KÁROLYI Mihály levelezése I. (1905–1920). Szerk. LITVÁN György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
- *Képviselőházi napló*, 1910. XLI. köt. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1918.
- *Mindenki újakra készül... Az 1918/19-es forradalmak irodalma*. (Szöveggyűjtemény) I-II. köt. Szerk. és jegyz. JÓZSEF Farkas. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959, 1962.

ABSTRACT

Salamon, Konrád

Statements concerning the republic, the death of Ady and the division of land

At the beginning of the collection of texts can be read statements affirming the establishment of the Hungarian People's Republic on November 16, 1918. The most important figures of Hungarian intellectual life were in agreement that, in the aftermath of the defeat in WWI, a parliamentary democracy could be the most advantageous for Hungarians. Unfortunately, the agreement reached on the most important issues between all political leanings from the moderate left-wing to the moderate right-wing was to be a short-lived moment in our 20th century history. The Károlyi government put great effort into the legislation of radical reforms, and thus asked the opinion of the period's professors of law on the establishment of the republic. Additionally, the enthusiastic opinion of society at the time is well reflected in the positions on the establishment of the republic taken by writers, as well as the oath to the republic volunteered by Archduke József Habsburg. Similar agreement among society is shown on the matter of land reform, too, which would have supported urbanization and strengthened the ability of villages to maintain their populations. All of this was made impossible by the communist coup d'état which was eagerly awaiting the extreme left-wing era.

Salamon Konrád: Kortársak korabeli nyilatkozatai a köztársaságról, Ady haláláról és a földosztásról
(Oktatási segédlet)

JEGYZETEK

- ¹ KÁROLYI Mihály *levelezése I.* (1905–1920). Szerk. LITVÁN György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 272-273.
- ² KÁROLYI Mihály (1968): *Az új Magyarországért.* Válogatott írások és beszédek. Magvető Kiadó, Budapest, 404.
- ³ *Képviselőházi napló*, 1910. XLI. köt. 1918. júl. 24.–1918. nov. 16. 829. országos ülés, 1918. nov. 16-án szombaton. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1918. 451.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1910_41/?pg=459&layout=s (Letöltés: 2019. márc. 3.)
- ⁴ *Főrendiházi napló*, 1910. V. köt. 1917. júl. 4.–1918. nov. 16. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1919. 234-235.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1910_05/?pg=241&layout=s (Letöltés: 2019. márc. 3.)
- ⁵ KÁROLYI (1968) 390.
- ⁶ Magyar Köztársaság. *Délmagyarország*, 1918. nov. 16. In: *Mindenki újakra készül... Az 1918/19-es forradalmak irodalma.* (Szöveggyűjtemény) II. köt. Szerk. és jegyz. JÓZSEF Farkas. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. 48. (Kiemelés az eredeti szövegben.)
- ⁷ Magyar Köztársaság. *Magyarország*, 1918. nov. 17. In: *Mindenki újakra készül... Az 1918/19-es forradalmak irodalma.* (Szöveggyűjtemény) I. köt. Szerk. és jegyz. JÓZSEF Farkas. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959. 87-88.
- ⁸ Éljen a köztársaság! In: *Mindenki újakra készül... II.* 718.
- ⁹ KÁROLYI (1968) 395-396.
- ¹⁰ KÁROLYI levelezése (1978) 287-288.
- ¹¹ KÁROLYI levelezése (1978) 288.
- ¹² Batthyány Tivadar gróf: Beszámoló. II. köt. Szerzői kiadás, Budapest, é. n. 81-82.
- ¹³ KÁROLYI (1968) 397.
- ¹⁴ Uo. 396.
- ¹⁵ A diadalmas forradalom könyve. *Mindenki újakra készül... I.* 188.
- ¹⁶ *A diadalma forradalom könyve.* A népkormány tagjainak, a forradalom szereplőinek és 75 magyar írónak az önvallomása. A forradalmi napok hiteles krónikája. Szerk. GELLÉRT Oszkár. Légrády testvérek kiadása, Budapest, 1919. In: KÁROLYI (1968) 550.
- ¹⁷ KÁROLYI (1968) 397.
- ¹⁸ Uo. 394.
- ¹⁹ A Ma művészei: Kiáltvány a kommunista köztársaságért. A Ma első világnézeti különszáma. (Időpont nélkül) In: *Mindenki újakra készül... II.* 54-55. (Kiemelés az eredeti szövegben.)
- ²⁰ Ady Endre emlékének. *Világ*, 1919. jan. 29. In: *Mindenki újakra készül... II.* 355-356. (Kiemelés az eredeti szövegben.)
- ²¹ Ady Endre - Móricz Zsigmond gyászbeszéde a Nemzeti Múzeumban. *Pesti Hírlap*, 1919. jan. 30. In: *Mindenki újakra készül... II.* 361-363.
- ²² Móricz Zsigmond: A forradalom építeni kezd. *Az Est*, 1919. febr. 20. In: *Mindenki újakra készül... I.* 469-470. (Kiemelés az eredeti szövegben.)
- ²³ Móricz Zsigmond: Ófelsége a nép! *Az Est*, 1919. febr. 25. In: *Mindenki újakra készül... I.* 480.
- ²⁴ Krúdy Gyula: A kápolnai földosztás. In: *Mindenki újakra készül... I.* 530.
- ²⁵ Uo. I. 535.
- ²⁶ Uo. I. 537.
- ²⁷ Babits Mihály: Az igazi haza. *Új Világ*, 1919. 1. sz. In: *Mindenki újakra készül... II.* 509-511.
- ²⁸ Krúdy Gyula: Mi lesz holnap? *Magyarország*, 1919. márc. 9. In: *Mindenki újakra készül... II.* 604-605.
- ²⁹ JÁSZI Oszkár (1989): Proletárdiktatúra. In.: *A kommunizmus kilátástalansága és a szocializmus reformációja.* (Századvég füzetek 1.) Héttorony Könyvkiadó, Budapest, 9-10.
- ³⁰ JÁSZI Oszkár naplója 1919-1923. Szerk. LITVÁN György. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2001. 22-23.
- ³¹ JÁSZI Oszkár (1989) 46.
- ³² Uo. 90.
- ³³ Uo. 99.
- ³⁴ Kassák Lajos: 1918 Március. *Ma*. 1919. márc. 20. In: *Mindenki újakra készül... I.* 567-568.